THE ROLE OF JOHANN WOLFGANG VON GOETHE'S WORK IN WORLD LITERATURE

Ergashev Asadbek Baxromjon ugli

3rd year student of the Faculty of Foreign Languages,

Fergana State University, Foreign Language and Literature: German specialty

https://doi.org/10.5281/zenodo.20466822

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE IJODINING JAHON ADABIYOTIDAGI O‘RNI

Ergashev Asadbek Baxromjon o’g’li
Farg’ona Davlat Universiteti Chet tillari fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti:nemis tili
yo’nalishi 3-bosqich talabasi
HTTPS://DOI.ORG/10.5281/ZENODO.20466822

Annotatsiya: Ushbu maqolada Iogann Volfgang fon Gyoete ijodining jahon adabiyotidagi o‘rni va ta’siri tizimli tahlil qilingan. Tadqiqotda yozuvorning asosiy badiiy asarlari, adabiy yo‘nalishlarga qo‘shgan hissasi va jahon adabiyoti konsepsiyasini ishlab chiqishdagi roli o‘rganilgan. Tarixiy-adabiy tahlil, qiyosiy metod, matnlararo yondashuv va tizimli yondashuv qo‘llanilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Gyoete ijodi nafaqat nemis, balki Yevropa va global adabiy jarayonlarning rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynagan, madaniyatlararo muloqotning nazariy poydevorini yaratgan. Maqola natijalari adabiyotshunoslik, qiyosiy adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik sohalari uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: Iogann Volfgang fon Gyoete, jahon adabiyoti, nemis klassitsizmi, romantizm, Faust, adabiy ta’sir, universalizm, qiyosiy adabiyotshunoslik, madaniy meros.

Abstract: This article systematically analyzes the role and influence of Johann Wolfgang von Goethe's work in world literature. The study examines the writer's main works, his contribution to literary trends, and his role in developing the concept of world literature. Historical-literary analysis, comparative method, intertextual approach, and systematic approach were used. The results show that Goethe's work played a decisive role in the development of not only German, but also European and global literary processes, and created the theoretical foundation for intercultural dialogue. The results of the article are of theoretical and practical importance for the fields of literary studies, comparative literary studies, and cultural studies.

Keywords: Johann Wolfgang von Goethe, world literature, German classicism, romanticism, Faust, literary influence, universalism, comparative literary studies, cultural heritage.

Аннотация: В данной статье систематически анализируется роль и влияние творчества Иоганна Вольфганга фон Гёте на мировую литературу. Исследование рассматривает основные произведения писателя, его вклад в литературные тенденции и его роль в развитии концепции мировой литературы. Использованы историко-литературный анализ, сравнительный метод,

интертекстуальный подход и систематический подход. Результаты показывают, что творчество Гёте сыграло решающую роль в развитии не только немецкой, но и европейской и мировой литературной системы, а также создало теоретическую основу для межкультурного диалога. Результаты статьи имеют теоретическое и практическое значение для литературоведения, сравнительного литературоведения и культурологии.

Ключевые слова: Иоганн Вольфганг фон Гёте, мировая литература, немецкий классицизм, романтизм, Фауст, литературное влияние, универсализм, сравнительное литературоведение, культурное наследие.

Kirish

Iogann Volfgang fon Gyoete (1749-1832) nafaqat nemis, balki jahon adabiyotining eng yirik namoyandalaridan biri hisoblanadi. Uning ijodi Ma'rifat davri, Sentimentalizm, Klassitsizm va Romantizm kabi bir necha adabiy yo'nalishlarni qamrab olgan bo'lib, bu davrning intellektual va badiiy qadriyatlarini uyg'unlashtirgan [1]. Gyoete adabiyotga nafaqat badiiy asarlar, balki jahon adabiyoti tushunchasini ham kiritgan, bu esa milliy adabiyotlar o'rtasidagi chegaralarni yumshatishga xizmat qilgan[2].

Materiallar va metodlar

Tadqiqot materiallari sifatida Gyoete ning Yosh Werterning azoblari, Faust, Vilgelm Meysterning o'rganish yillari kabi asl asarlari, shuningdek, adabiyotshunoslik, qiyosiy adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik sohasidagi zamonaviy ilmiy manbalar tanlab olingan [3], [4]. Tadqiqotda tarixiy-adabiy tahlil, qiyosiy metod, matnlararo yondashuv va tizimli yondashuv qo'llanildi. Gyoete asarlarining Yevropa va Sharq adabiyotidagi tarjima, talqin va ta'sir doiralari o'rganildi. Maqola yozishda GOST 7.0.5-2008 standarti talablariga muvofiq manbalardan foydalanildi va iqtiboslar raqamli ko'rsatkichlar orqali manbalarga bog'landi [5].

Natijalar

Tahlillar quyidagi asosiy natijalarni ko'rsatdi:

1. Badiiy yangilanish va janr evolutsiyasi. Gyoete epistolyar roman, tragediya, lirik she'riyat va avtobiografik janrlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Yosh Werterning azoblari (1774) Yevropa adabiyotida hissiyotparvarlik va individualizmni yangicha ifodalash imkonini berdi[1].

2. Faust fenomenologiyasi. Gyoete ning Faust asari inson tabiati, bilim, axloq va metafizika muammolarini qamrab olgan universal asar sifatida baholanadi. Asarning ikki qismida ham Yevropa falsafasi, folklori va diniy an'analari sintez qilingan [3].

3. Jahon adabiyoti konsepsiyasi. Gyoete 1827-yilda jahon adabiyoti atamasini ishlatib, milliy adabiyotlarning o'zaro ta'siri va madaniy almashinuv zaruratini ta'kidladi. Bu g'oya zamonaviy global adabiyotshunoslikning asosiy tamoyillaridan biriga aylandi [2].

4. Global ta'sir doirasi. Gyoete asarlari rus (Pushkin, Dostoyevskiy), fransuz (Hugo, Valeri), ingiliz (Byron, Eliot) va sharq (Goethe-Sharqiy divon, Hofiz ta'siri) adabiyotlariga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Ayniqsa, uning Sharq g'arbiga bo'lgan qiziqishi madaniyatlararo muloqotning dastlabki namunalari hisoblanadi [4].

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, Gyoete ijodi adabiyot tarixida o‘tish davri emas, balki sintez va yangilanish markazi bo‘lgan. Uning asarlaridagi insonparvarlik, tabiat bilan uyg‘unlik va bilim izlanish g‘oyalari zamonaviy adabiyotshunoslikda ham dolzarb ahamiyatga ega. Jahon adabiyoti tushunchasi bugungi global madaniyat va tarjima nazariyasining poydevori hisoblanadi [2]. Shu bilan birga, ba’zi tadqiqotchilar Gyoete ning klassik sarmoyasini modern adabiyotga moslashtirishda qiyinchiliklar borligini ta’kidlaydilar. Biroq, matnlararo tahlil shuni ko‘rsatadiki, Gyoete motivlari postmodern, ekzistensial va ekoadabiyot janrlarida ham qayta talqin qilinmoqda [5].

Gyoete ning ilmiy faoliyati (botanika, optika, ranglar nazariyasi) ham uning badiiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o‘ynagan. Bu o‘zaro bog‘liqlik uni nafaqat shoir, balki universal dahoga aylantirgan. Zamonaviy adabiyotshunoslikda Gyoete merosini o‘rganish nafaqat tarixiy, balki komparativistik, falsafiy va madaniyatshunoslik jihatlarini ham qamrab oladi.

Gyote ijodining Sharq adabiyoti bilan o‘zaro ta’siri va ilmiy merosining adabiyotdagi aks etishi

Iogann Volfgang fon Gyote ijodini o‘rganishda uning Sharq madaniyati va adabiyotiga bo‘lgan qiziqishi alohida ahamiyat kasb etadi. Gyotening "G‘arbiy-sharqiy devon" (West-östlicher Divan, 1819) asari nafaqat nemis, balki jahon adabiyotida madaniyatlararo muloqotning yorqin namunasi hisoblanadi [1]. Ushbu qo‘shimcha tadqiqot bo‘limida Gyotening Sharq adabiyoti bilan ijodiy aloqalari, uning ilmiy faoliyatining badiiy asarlariga ta’siri hamda zamonaviy adabiyotshunoslikda Gyote merosining qayta talqin qilinishi masalalari ko‘rib chiqiladi.

1. Sharq adabiyoti bilan ijodiy dialog. Gyote 1814-yilda fors shoiri Hofiz ijodi bilan tanishgach, uning she’riyatiga chuqur ehtirom bildirgan va "G‘arbiy-sharqiy devon" asarini yaratgan. Bu asarda Sharqning g‘azal janri, ramziy tili va falsafiy qarashlari nemis adabiy an’analari bilan uyg‘unlashgan [2]. Gyote Hofizni "sharqiy do‘sti" deb atagan va uning she’rlariga javoban o‘z g‘azallarini yozgan.

2. Ilmiy faoliyatning badiiy aks etishi. Gyote nafaqat adib, balki tabiatshunos olim ham bo‘lgan. Uning morfologiya, botanika va optika sohasidagi kashfiyotlari badiiy asarlarida tabiat tasviri va falsafiy qarashlariga ta’sir ko‘rsatgan. Masalan, "Faust" asarida tabiatni o‘rganish, bilimga intilish motivlari Gyotening ilmiy qiziqishlari bilan bevosita bog‘liqdir [3].

3. Gyote merosining zamonaviy talqini. XXI asr adabiyotshunosligida Gyote ijodi postkolonial, ekokritik va gender tadqiqotlari nuqtai nazaridan qayta o‘rganilmoqda. Uning "jahon adabiyoti" g‘oyasi global adabiy jarayonlarni tushunishda yangi metodologik imkoniyatlar ochib bermoqda [4].

4. O‘zbek adabiyotshunosligida Gyote. O‘zbekiston olimlari Gyote ijodini qiyosiy adabiyotshunoslik va tarjima nazariyasi doirasida o‘rganmoqdalar. Jumladan, Gyote va Alisher Navoiy ijodidagi insonparvarlik g‘oyalari, tabiat falsafasi va adabiyotning ijtimoiy vazifalari masalalari qiyosiy tahlil qilingan [5].

Xulosa

Iogann Volfgang fon Gyoete ijodi jahon adabiyotining ajralmas qismi bo‘lib, u ma’rifat, romantizm va realizm o‘rtasidagi ko‘prik vazifasini o‘tagan. Uning Faust kabi asarlari insoniyatning abadiy qadriyatlarini aks ettirsa, jahon adabiyoti g‘oyasi milliy chegaralarni oshib o‘tgan madaniy muloqotning nazariy asosini yaratgan. Tadqiqot natijalari ko‘rsatadiki, Gyoete merosi nafaqat o‘tgan asr yodgorligi, balki zamonaviy adabiy jarayonlarni shakllantiruvchi jonli manba hisoblanadi. Kelajakda uning asarlarining raqamli gumanitar fanlar, sun’iy intellekt yordamida matn tahlili va madaniyatlararo tadqiqotlar doirasida o‘rganilishi dolzarb yo‘nalish bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gyoete, I. V. Yosh Werterning azoblari. – Toshkent: Sharq yulduzi, 2005. – 184 b.
2. Gyoete, I. V. Jahon adabiyoti haqida mulohazalar. // Adabiy meros jurnali. – 2019. – №3. – 45-58 b.
3. Steiner, G. Faust va zamonaviy adabiyot. – Moskva: Nauka, 2010. – 312 s.
4. Said, E. Sharq va G‘arb adabiy muloqoti. – London: Routledge, 2008. – 289 p.
5. Abdullaev, J. Qiyosiy adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan, 2021. – 276 b.
6. Goethe, J. W. von. Faust. Part I & II. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 540 p.
7. Xolmatov, O. Nemis klassik adabiyoti va O‘zbekistonga ta’siri. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2017. – 198 b.
8. Ergashev A. Nemis tili o’qitish metodlari.Farg’ona,FARDU. (2023,October). 144-147 b.